

De patrouille

Dat zweten was nog het ergste. Henk stond op. Nog steeds was hij niet gewend aan alleen wakker worden. Het verlies van Annie was altijd voelbaar. Een jaar geleden was het nu. Sindsdien zat hij in een verzorgingsflat. Eén keer per week kreeg hij schoon beddengoed, maar wat hem betraf kreeg hij dat drie keer in de week. Hij had nachtmerries. Nat van het zweten en draaien werd hij dan wakker.

Henk keek in het donker naar buiten. Hij kon de St. Jan goed zien vanaf deze hoogte. Hij hoorde zijn moeder nog zeggen: 'Jongen, de dingen die je verliest, komen uiteindelijk bij je terug; maar niet altijd zoals je verwacht.'

Zijn *ding* was helemaal geen *ding* en het was ook nooit weggeweest.

Erover praten had hij nooit gekund. Was het een teken dat hij dat eergisteren plots wel kon met zijn neef?

Jeroen was onverwacht op bezoek gekomen. Hij had eenvoudig naar zijn Indië-verleden gevraagd, uit belangstelling, uit nieuwsgierigheid.

Henk zei: 'Jeroen, zegt de uitdrukking 'befehl ist befehl' jou iets? Het was jarenlang mijn excuus.' Toen ging hij plotseling verder over Nederlands-Indië, zomaar. Hij vertelde Jeroen hoe hij in 1947 onder de wapenen was geroepen. Dat hij toen zevenentwintig jaar was geweest en hoe belangrijk het was om je meerdere te gehoorzamen. Hoe ijverig hij niet was geweest om almaar in de gunst te blijven bij iedereen. Hoe hij ten slotte gedecoreerd was voor zijn daden. Henk huiverde even en vertelde toen aan Jeroen dat hij nu wel op dat lintje kon spugen. Jeroen mocht het hebben van hem.

De jongen ging haast blij naar huis en bedankte hem uitvoerig.

Henk stond op. Dat moest 'tafeltje dek je' zijn. Henk pakte het pakketje aan en at alles langzaam op. Van eten kon hij nog genieten. Het scheelde veel dat hij dat lintje had afgegeven. Het leek of hij er meer lucht door had gekregen, of was het opluchting?

Hij dacht na over wat hij Jeroen zo plotseling allemaal verteld had. Dat was de eerste keer.

Op het veld was een boer bezig. Hij ploegde de sawah met zijn karbouw. Henk hoorde hem in gedachten nog klakken met de tong. Zijn vrouw hield aan de rand van de sawah hun drie kinderen bezig. Het was broeierig warm.

De luit liet ons halt houden: 'Neem hen gevangen.'

Wij hadden de luitenant bevreedemd aangekeken, maar ten slotte deden we wat van ons verlangd werd. We waren met zessen.

Henk drukte op 'on'. De tv-beelden zag hij niet werkelijk. De beelden in zijn hoofd veel beter. Welke zender had hij ook weer ingedrukt? Daar had je het weer. Die reclames. Te pas en te onpas wenkten spaarzaam geklede, uitnodigende vrouwen hem. Ze wilden dat hij belde voor een euro per minuut. Ping, ping, kassa! Hij hoefde niet zo nodig meer. Hij was al lang klaar; behalve met zijn verleden dan. Hij dacht eerder aan de foto van een vrouw op het journaal gisterenavond. Zij was jaren geleden op een groepje fietsende kinderen ingereden. Het was donker geweest en zij hadden geen licht gehad. Eén van de meisjes had het niet overleefd. Gisteren was op het nieuws dat die vrouw zich van het leven beroofd had. Henk begreep het helemaal; zij had levenslang. Ze had nooit meer één rustige nacht gekend. Het sloopte je. Dat gevoel kende hij ook. Hij had ook levenslang. Niet dat hij nooit afleiding had hoor. Dat niet.

Er waren verjaardagsfeestjes en dagjes uit geweest, maar vergeten? Dat nooit.

Hij had de boerenfamilie mee opgebracht. Henk zag het nog altijd voor zich; de huilende vrouw die haar kinderen bij elkaar riep. Waarom had hij gehoor gegeven aan dat bevel? Hij had moeten weigeren. Maar dat was zoveel als landverraad geweest. Daar stond toen de doodstraf op. Gehoorzamen, dat was wat hij altijd gedaan had. En nog steeds. Als iemand maar iets vroeg dan stond hij al op; klaar om te doen wat er van hem gevraagd werd. Daarom stond hij altijd klaar. Zijn fascinatie voor Nederlands-Indië was hij er echter nooit door verloren.

Opinies veranderden. Mensen veranderden en natuurlijk bestuurders ook.

Hij was vierendertig jaar geweest toen; opgeroepen als reservist. Inschepen en naar West-Indië. Aan de andere kant van de wereld was hij aan land gegaan. Gek genoeg was zijn stemming opgewonden en vakantieachtig geweest. Het klimaat, de prachtige natuur; het beloofde allemaal een exotisch avontuur te worden.

Hem was na een korte briefing duidelijk gemaakt dat hij op moest passen voor die inlanders. Indo's waren nooit te vertrouwen en terwijl ze je toelachten opereerden ze clandestien. En als je maar even onachtzaam was, staken ze een mes in je rug. Inderdaad had Henk die typering af en toe wel herkend. Maar verbaasd had hij ook gedacht; hoe kan dit land in hemelsnaam Nederlands grondgebied zijn? Het land ademde een heel andere sfeer.

'Het ging alleen maar om specerijen en koffie. Geldwolven, smeerlappen!' Henk riep het naar de tv, de radio en naar de schilderijtjes die hij bij bezigheidstherapie had gemaakt.

Zijn toenmalige meerdere, 1e luitenant Verstraten, was een echt fanatiek baasje geweest. Hoewel Henk hem nooit had gemogen, had hij altijd wel gedaan wat de man hem had opgedragen.

'Bind hen vast.'

Henk kromp helemaal in elkaar als hij zich dat herinnerde.

Geboeid werden de vijf Indo's meegenomen. De patrouille liep verder tot ze een rijstveld passeerden, waarop een grote schuur stond. Daar liet hun luitenant halt houden. Hij hield de vijf Indo's onder schot, terwijl wij gesommeerd werden de voorraadschuur te onderzoeken.

'Geen Indo's,' riep hij?

Henk voelde het touw nog waarmee hij de boer moest vastbinden. De rest van de familie werd onder schot gehouden. De grond was drassig en zompig en insecten zorgden voor de nodige irritatie.

Een glas warme melk zou hij nemen en dan weer proberen te slapen.

Zijn linkerarm tilde hij op met zijn rechterarm; een granaatscherf had er vroegtijdig voor gezorgd dat hij met het eerste schip weer naar Nederland terug mocht. Hij was een 'oorlogsinvalide' en daarmee ook een oorlogsheld. Hij kreeg een mooie medaille opgespeld en mocht bij defensie werkzaam blijven op de afdeling administratie. Vòòr zijn inschepping had Henk altijd mooi kunnen tekenen. Zijn mooiste potloodtekening hing bij zijn zus. Het stelde 'Onze lieve heer' voor en was een cadeau geweest voor haar vijftienvijftigjarige bruiloft. Hij had het nagetekend van de voorkant van een

Katholieke Illustratie. Iedereen had erover geroepen.

Zijn rust was hij echter kwijt. Zijn geweten achtervolgde hem overal.

We stonden daar met vijven op een rij; het executiepeloton.

Toen kwam het bevel: 'Schiet!'

Het ging hem nog altijd door merg en been. Hij had gewoon moeten weigeren. Er waren nu eenmaal dingen die je niet deed. Dingen die geen doel dienden. Waarom was hij altijd zo gehoorzaam geweest? Zat dat in zijn genen? Was het zijn angst voor een meerdere? Er was geen enkele aanleiding geweest om deze actie te rechtvaardigen. Hij hoorde weer de hartverscheurende kreten van de vrouw en de drie kinderen. Ze hadden van de luitenant verplicht moeten toekijken.

Dit voorval had Henk stukje bij beetje gesloopt, langzaam. Gevoelens van zelfverwijt en schaamte, maar ook boosheid. Geen dag had hij meer rust gekend. Kon je vergeten? Henk had nooit kunnen vergeten. Het had hem verlamd. Al die jaren daarna was hij elke opdracht uit blijven voeren; de administratie op zijn werk, aardappelen schillen thuis of de vuilnisbakken die naar buiten moesten. Zijn leven voelde als één grote grap, een aaneenschakeling van bevelen. Nooit was hij onder dat juk vandaan gekomen. Nooit had hij méér ruggengraat getoond dan tot eergisteren. Jeroen was hem onverwachts op komen zoeken.

'Wat ben ik toch een zielenpiet,' mompelde hij.

Eigenlijk, hè? Als hij heel eerlijk was, hè, verlangde hij naar de dood. Zijn koffertje stond klaar. Hij hoefde het maar te pakken. Maar dat was hem niet gegeven. Hij moest zijn kelk tot op de bodem leegdrinken.

Wat stond er in de gids voor vanavond gepland? Een documentaire over de relatie Nederland - West-Indië?

'Op Nederland drie?'

Henk zat klaar voor de buis. Het programma begon...

Een vrouw kwam in beeld. Henk schatte haar begin zeventig. Herkennen deed hij haar niet, maar haar verhaal was eigenaardig, heel bijzonder.

Ze had het over vergeven en acceptatie, ondanks het feit dat haar ouders op laffe wijze terechtgesteld waren bij een patrouille in 1947. Ze noemde een plaatsnaam.

Henk stond geschrokken op: 'Daar was ik ingekwartierd.' Hij had het niet hardop

hoeven zeggen. Niemand hoorde hem.

Hij pinkte een traantje weg. Zou dit de eerste avond in zevenenzestig jaar zijn dat hij rustig kon slapen?

'Meneer van Zomeren? Meneer van Zomeren?' Er werd geklopt en geroepen. 'Kim, pak jij mijn looper even? Hij moet op het karretje met beddengoed liggen.

'Goedemorgen meneer van Zomeren...'

Meneer van Zomeren antwoordde niet. Hij zat ontspannen voor de tv.

Het beeld sneeuwde.

'Kim, dit is nou een mooi voorbeeld van een man die rustig is ingeslapen. Hij is heel oud geworden en heeft nauwelijks geleden, dat zie je altijd meteen...'